

MEVLANA'DA ÜZÜM

R. Bahar AKARPINAR*

ÖZET

Bu çalışmada, Mevlâna Celâleddin Rûmî'nin Mesnevi ve Rubâiyyat'ında "meyve" ve "üzüm" sözcüklerine yüklenen tasavvufî anlamlar üzerinde durulmuş, koruk, üzüm, şarap sembolleri ve bağ, şarap, meyhane, saki, sarhoş ilişkisi ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Tasavvuf, Mevlâna Celâleddin Rûmî, Mesnevi, Rubâiyyat, Sembol, Meyve, Üzüm.

GRAPE IN MEVLANA

ABSTRACT

This study analyses the mystical meanings attributed to fruit and grape in the works (Mesnevi and Rubaiyyat) of Mevlana Celaleddin Rumi, and discusses the relations between the symbolism of the unripe grape, grape, wine and vineyard, wine, drinking place, wine bearer, drunken.

Key words: Mysticism, Mevlana Celaleddin Rumi, Mesnevi, Rubaiyyat, symbol, fruit, grape.

Başımı koyduğum her yerde secde edilen "O" dur.

*Altı yönde ve ötesinde, ibadet edilen
"O" dur.*

*Bağ, bahçe, gül, bülbül, semâ, sevgili
hep birer bahanedir.*

Maksut olan hep "O" dur!

Divan-ı Kebir'den

* Dr. R. Bahar Akarpınar, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, Ankara.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 3/5 Fall 2008

Mesnevî ve Rubaîyyat'ta meyva

Mesnevî, Mevlana'nın babası Bahaeddin Veled, hocası Seyyid Burhaneddin, mürşidi Şems, fikri ve manevî gelişiminde etkileri bulunan Feridüddün Attar ve Senayî'den öğrendiklerini kendi duyuş, görüş ve kabiliyeti ile özümlediği eseridir (Gölpınarlı: 1990). Rubaîyyat, onun coşkun Allah sevdasını, vahdet birliği düşüncesini, manevî olgunluğunu özlü sözlerle dile getirdiği rubailerinin toplamıdır. Gerek *Mesnevî*, gerek *Rubaîyyat*, Mevlana sembolizmini ayrıntılarıyla örneklendirebilecek veriyi içermektedir.

Sembol kullanımında sufi geleneklerini izleyen Mevlana evrende bulunan canlı cansız pek çok varlığı nitelikleri bakımından sembol ve sembol grupları hâlinde didaktik amaçla kullanmıştır. Semboller arasında ceviz, nar, elma, incir, hurma, kavun, karpuz, üzüm, badem, fıstık gibi türleriyle örneklendirilen veya herhangi bir bitkinin ürünü anlamında kullanılan meyvanın ayrıcalıklı bir yeri olduğu görülmektedir.

Meyva, bolluk, bereket, verimlilik, Allah tarafından kalbe verilen ilim irfan karşılığında feyz; yiyecek, içecek, Allah'ın herkese verdiği nimet karşılığında rızık anlamlarını karşılamakta; irade-i küll (Allah'ın sınırsız gücü) ve hikmete (ancak Allah'ın bileceği sırlar) işaret etmektedir. Bu bağlamda "rahmet meyvası" (Mesnevi III/3635) Allah'ın akıl sır erdirilemeyen sonsuz bağışlayıcılığı; "yokluk meyvası" (Mesnevi III/4759) madde ve gayb âlemleri arasında şaşkına dönen aşığın vecd hâlinde Allah katında ulaştığı sırlar ve sonsuz saadettir.

Meyvanın zahiri ilimle uğraşan âlimler - zahitler ve batinî sır ile donanmış arifler - sufiler arasındaki farkı vurgulamak; akıl ve ilmin gerçeği (hikmeti) keşfetmekte sezgi, duygu ve gönül gözüne oranla yetersiz kalacağını ifade etmek amacıyla da kullanıldığı görülmektedir. "Ekmeden önce meyva devşirmek" bu karşılığı hatırlatır. Mevlana, "Âlime duvar olan sufiye kapı, taş olan incidir. Bir tene düşmeden önce nice ömürler geçirdiler, ekmeden önce meyvalar devşirdiler." (Mesnevi II/165-166) derken,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

ariflerin ezelden beri Allah ile bir arada bulduklarını, levh-i mahfuzda onun sırlarını paylaştıklarını, gayb âlemi erleri olarak ölümsüzlüklerini vurgular.

Meyvanın kabuğu ve içi sırasıyla akl (akl-ı cüz) ve aklın aklı (akl-ı küll) ile ten (madde) ve ilâhî aşk gücüyle paklanan, parlayan gönlü (mana) karşılacaktır. Meyva kabuğu hayvan yemidir. Hayvan hep kabuk arar. İç arayan kabuğu sevmez, ondan usanır. Her meyvanın içi kabuğundan iyidir. Sevgiliyi arayan onu tende (vücutta, maddede) değil, gönülde (içte, manada) aramalıdır. Lâtif bir varlık olan insan, iç dünyaya sahiptir. İnsan olmayı bilen içini aydınlatır ve Allah'ı içinde arar. İç temiz kişilere helâldir. Aklın aklı (akl-ı küll) evreni aydınlatır (Mesnevi III/2417, 2526-2529).

Tasavvuf düşüncesinde insan, âlem-i sagir (küçük âlem); evren, âlem-i kebir (büyük âlem)dir. İslâm âlimleri ve sufiler, eşref-i mahlûkat olan insanın varlık anlayışındaki yeri üzerinde durmuşlardır. Mevlana bu konuya değinirken dal ve meyva sembol grubunu kullanır. Meyva dalın ucunda, dal meyvanın içindedir. Her ne kadar meyva görünüşte ağaçtan doğmuşsa da gerçekte, ağaç meyvada vücut bulmuştur. İnsan evrende, evren insanın içindedir. Dalın varlık sebebi meyva vermesi (hakikati ortaya çıkarması), evrenin varlık sebebi Allah'ın tüm özelliklerine kısmen sahip olan insanı barındırmasıdır (Mesnevi IV/521-525). “Meyva elde etmeye bir meyli, meyva elde etmeye bir ümidi olmasaydı hiç bahçıvan ağaç diker miydi?” (Mesnevi IV/523) sorusu dal - meyva sembolünün işlevini kavramaya yetmektedir.

“İnsan, hayvan, nebat, cemat her şey, birbirine âşıktır.” (Mesnevi III/4444), çünkü; her nesne, her tecelli ortak bir öz taşımaktadır. Tasavvufta esas olan bu bağı (ortak kaynağı) hissedebilmektir. Varlığın sırrını keşfetmek için manen olgunlaşmak gerekir. İnsanın olgunlaşması da meyvanınki gibi sabır ve sebatla olur. Mevlana'ya göre yaratıcı, meyvayı ve insanı bir anda olgunlaştırmaya elbette muktedirdir ancak; her ikisi de ağır ağır olgunlaşırken tat, lezzet, rayiha kazanır (Mesnevi III/3501-3514). Her insanın ve her meyvanın tadı başka başkadır, ama hepsinin aslı Allah'tadır (Mesnevi III/3515).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

Yukarıda da görüldüğü gibi hem “meyva” sembolü, hem de “hevenk” (salkım, tane) sembol grubu kesret - vahdet karşılığını vurgulamakta; “özsü ve çekirdek” hikmet, sır, ilâhî aşk karşılığında kullanılmaktadır. Sufi geleneğinde özellikle ceviz, nar, incir, üzüm bu bağlamda sıkça anılan meyvalardır.

Mesnevi ve Rubâiyyat'ta üzüm

Üzüm, bağcılığın geliştiği coğrafyalarda, özellikle Ege, Akdeniz, Orta Doğu ve Anadolu uygarlıklarında mitolojik devirlerden beri bolluğa, berekete, verimliliğe işaret eden kutsal bir meyva olarak kabul edilmiş; mistik ve dinî sistemler ile edebî geleneklerde güçlü bir sembol olarak yerini almıştır. Eserlerde üzüm, kuru üzüm, salkım, üzüm salkımı, üzüm tanesi, üzüm çubuğu, üzüm yaprağı, asma, asma dalı, asma yaprağı, koruk, üzüm suyu, üzüm şarabı, şarap, bağ, bağcı sözlerine sıkça rastlamak mümkündür. Mevlana, dinî - tasavvufî görüşlerini aktarırken üzüm ve üzümle ilgili pek çok sembole yer vermiştir. Onun bu alışkanlığını (seçimini), Doğu ve Batı'da yetişen mistikleri, eserlerini ve dolayısıyla sembollerini tanınmasına; Fars dili, edebiyatı ve kültürüyle yakından ilgilenmesine; Anadolu'da yaygın olan bağcılık ile ilişkilendirmek mümkündür. Yüzyıllardan beri Konya ili ile özdeşleşen bağ ve bahçelerin sufinin semboller dünyasına katkıda bulunmuş olabileceği de unutulmamalıdır.

Üzüm çubuğunun verimi, sudan ziyade güneşe ve sıcağa bağlıdır. Yaz mevsiminde olgunlaşan meyva, sonbahara doğru toplanır. Mevlana bu deneyimden yararlanarak Çelebi Hüsameddin ile arasındaki gönül dostluğunu üzüm çubuğunu örnek göstererek açıklar: “Üzüm çubuğu yazdan nasıl hoşlanırsa, onunla nasıl bağdaşmışsa biz de seninle öyle bağdaşmışız, senden öyle hoşlanmaktayız... İstiyorsan emret, çek de çekip götürelim!” (Mesnevi IV/13).

Mevlana'nın dilinde koruk, üzüm ve şarap, sırasıyla bilmek, bulmak ve olmak hâllerini karşılamaktadır. Koruk hamlık, üzüm pişmişlik, şarap yanmışlık sembolüdür. Sufinin vuslata ermek, varlıktan geçmek bir başka deyişle âlemleri yaratan Allah'ı ebediyen gönülde yaşatmak ve ebediyen onun yanında

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

yaşamak isteği, sabır ve cesaret gerektiren bir yolda ağır adımlarla ilerlemek demek. Mevlana “Sabırla koruktan helva yapılır, acele etme.” (Rubai 743); “Aşkta evvelâ cüz nağmeye başlar, sonra kül..., bağda önce koruk olur, sonra şaraplık üzüm.” (Rubai 1226) sözleriyle, dervişin seyr-ü sülûkta acele etmemesini, sabırla kemale ereceğini hatırlatır. Sufi kültüründe, bir mürşide bağlanmak ve onun aydınlattığı yoldan ilerlemek, seyr-ü sülûkun esaslarından. *Rubaiyyât*'ta gönlünü Allah sevdasına açan aşığa mürşidinin ve Hak aşıklarının eteklerine tutunması, onlardan ayrılmaması öğütlenir. Zira, “Üzüm üzümüne baka baka kararacak, meyva kendi ağacında salkım hâline gelecektir.” (Rubai 1206).

“Üzüm olmak”, kendini bilmek, özünü kavramak, hakikate ulaşmaktır.

*Ben üzümüm, tekmeler
altında dönüp duruyorum.*

*Aşk, beni nereye çekerse,
oraya gidiyorum.*

*Bana “Ne diye benim
çevremde dönüyorsun?”
dedin.*

*Ben, senin çevrende
değil, kendi çevremde
dönüyorum.*

(Rubai 1289)

Üzüm olan derviş, varlığın sırrını keşfetmiş; Allah'ı dışta (madde) değil, içte (mana) bulmuştur. Üzüm olmak, yokluğu tadıp asla dönmektir. Asıl olana yüzünü dönen arınır, temizlenir ve daima temiz kalır: “Piş, ol da bozulmadan kurtul.”, “Kendinden kurtuldun mu Burhan olursun, kul yol oldu mu sultan kesilirsin.” (Mesnevi II/1318-1320). Hiçbir meyva tekrar turfanda hâle dönemeyeceği gibi hiçbir üzüm de tekrar koruk olmaz (Mesnevi II/1318). Cevizin asıl tadı ve gıdası yağında, üzümünki suyundadır. Varlığını Allah'a adayan, varlığını Hak ile tamamlayan insanın değeri gönlünde gizlidir. “Hak erinin cismi ceviz ve üzümdür.” (Mesnevi II/200).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

Her ne kadar üzüm pişmişliği göstermekte ise de şaraba göre hâlâ hamdır. Meyvanın aslı, tadı, kokusu, gıdası şarapta etkisini gösterir. Ham üzüm suyu yillanınca olgunlaşır. Şarabın içinde üzüm tanesi görünmese bile aslı üzümdür. Üzümün şarapta erimesi gibi âşık da ilâhî aşk ateşinde yanıp kül olur; varlıktan geçip yokluğa ulaşır. Sadece somut - soyut geçişliliğiyle açıklanabilecek varlık - yokluk anlayışı tasavvufun dayanak noktalarından biridir. Mevlana bu konuda üzüm ve şarap ikilisinden yararlanır: “Ruh, üzümde şarabı, yoktan varı görür.” (Mesnevi II/178), “Üzüm yaratılmadan şaraplar içmişler, muhabbet sarhoşu olmuşlardır... Üzümün gönlünde şarabı, tamam yoklukta bütün varlığı müşahede ederler.” (Mesnevi II/180, 182).

Ona göre varlık - yokluk geçişliliğini yaşayanlar “üzüme bakıp şarabı, yoka bakıp varı görürler.” (Mesnevi II/4540) Mükâşefe ve müşahedeyi tadanlar fânide, ezeli ve ebediyi; surette (tecelli) tek gerçek varlığı (asıl) bulurlar.

Mevlana'nın dilinde şarap ender de olsa içilen nesneyi karşılamakla birlikte çoğunlukla gayb âleminin kokusuyla sarhoş eden aşk şarabını işaret etmektedir. Üzüm şarabı ise içilen nesneyi gösterir. İkisi arasındaki fark tekrar tekrar vurgulanmıştır:

Telsiz yanımıza gelme. Çünkü biz düşündeyiz.

*Sen kalk davul çal âleme duyur ki Biz
Mansûr'uz. Aşk ilkimini ele geçirmişiz.*

Sarhoşuz ama üzüm şarabında sarhoş değiliz.

*Senin düşüncenden, hayâl ettiklerinden çok
uzaklardayız.*

(Rubai 1428)

Korukken sabırla üzüm olamayan, üzüme bakıp şarabı göremeyen, üzüm şarabıyla sarhoş olan, çocuk gibi ceviz - üzüm yiyerek oyalanır. Tasavvuf bir hâl ilmidir. Sufilikte edinilen bilgi ve deneyimin dünya yaşamını şekillendirmesi, manevî olgunluğun söz, hâl ve davranışa yansıtılması beklenir. Bu nedenle tasavvuf, bir düşünce sistemi ve bir yaşam şekli olarak tanımlanmıştır. İlm-i hâl'e ulaşamayan, kill ü kâl (boş

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

söz, dedikodu) ile vaktini harcar; varlık birliğini farkedip hikmetten nasibini alamaz. Çocuğun oyuncak ile avunması gibi masiva ile yetinir. “Can hikmete, bilgiye; ten bağa, bahçeye üzümüne meyleder.” (Mesnevi III/4437). Mevlana, suretten ileriye geçemeyen şekilcileri, kuru üzüm ile mutlu olabilen çocuğa benzetir: “Ey aziz sufiyi suret sufisi sanma, ne vakte kadar çocuklar gibi cevize üzümüne düşüp kalacaksın?” (Mesnevi II/199-200), “Çocukların düşüncesi ya dadı, ya süt, ya kuru üzüm, ceviz ya da bağırıp ağlama! O mukallit de illetli çocuğa benzer. İnce bahislere girer, deliller getirir ama aldırma, basiretsizdir. Hakikatten uzaktır.” (Mesnevi V/1288-1289).

Mesnevî'de “Birbirlerinin dediğini anlamayan dört kişinin üzüm için kavgaya tutuşmaları” başlığıyla aktarılan hikâyede (Mesnevi II/3681-3742), farklı milletten dört kişiye bir dirhem verilir. Her biri paranın kendine ait olduğunu iddia eder ve Fars *engûr*, Arap *inep*, Türk *üzüm*, Rum *istafil* satın almak ister. Birbirlerinin dilini bilmedikleri için kavgaya başlarlar. Oysa, hepsi üzüm istemektedir; ancak, bilgisiz ve hoşgörüsüz oldukları için uzlaşamazlar. Hiçbiri isteğine kavuşamaz. Mevlana'nın üzüm üzerine kurguladığı bu anlatıda; cahil - bilge, ahmak - akıllı, savaş - barış, madde - mana, kesret - vahdet zıtlığı ele alınmıştır. İnsanlar arasında birlik ruhunun Hz. Süleyman gibi manevî dilleri bilen, hikmet sahibi gönül erleri tarafından kurulacağı düşüncesi vurgulanmıştır. Mevlana, “Ruh, ilimle akılla dosttur. Ruhun Arapçayla, Türkçeyle ne işi var?” (Mesnevi II/56) sorusuyla, hikmete ulaşmanın din, dil, millet, ırk ayrımı ile ilişkisi bulunmadığını; tek yaratıcı gücün var ettiği bütün insanların ortak amaç uğruna çaba sarfetmeleri ve barışı benimsemeleri gerektiğini vurgular.

Mesnevî ve Rubaiyyat'ta bağ, şarap, meyhane, saki, sarhoş

Eserlerde bağ, dünyanın çekiciliğini; dünyaya aldanan gafilin hatasını; suret ile asıl, kesret ile vahdet karşılığını verir. Aşk bağı; Allah'ın güzelliğinden oluşan, meyvalarının gönül eli ile toplanacağı, sınırı bulunmayan ölümsüzlük (sonsuzluk) bağıdır. “Bağda bahçede görülen

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

selviler güller aslında o sevgilinin, o güzelin boynunun yanağının aksidir.” (Rubai 220), “Âlem yeşilliklerle dolu, her taraf bağ ve bahçelerle süslenmiş. Her şey ezeli güzelliğin aksi ile gülümsüyor. Her yan, her zerre ilâhî madenden çıkarılmış cevherler gibi ışık saçmakta. Her tarafta, aynı ruhu taşıyan birleşmiş canlar var.” (Rubai 2051), “Sen bağa bahçeye çayırılığa sahip olmak istersin. Bizler ise tevhid âleminin yanıklarıyız.” (Mesnevi III/466), “...yemyesil aşk bağının sonu, ucu, bucağı yoktur. Orada gamdan ve neşeden başka meyvalar var!” (Mesnevi I/1793).

Dinî - tasavvufî Türk edebiyatında ve bu edebî geleneğin gerek konu, gerek söylem açısından önemli ölçüde etkilediği divan ve halk edebiyatı ürünlerinde şarap, meyhane, saki, sarhoş ve maşukun sırasıyla ilâhî aşk, dergâh - tekke, mürşit, Allah âşığı (Allah aşkıyla kendinden geçen kişi) ve Allah'ı karşılayan mazmunlar oldukları bilinmektedir. Dinî - tasavvufî Türk edebiyatının bir temsilcisi olarak Mevlana da görüşlerini aktarırken aynı mazmunlardan yararlanmışır. Özellikle onun hakka'l-yakin mertebesinde, coşkusunu ve hâlini dile getirdiği *Rubâiyyat* bu mazmunlar çevresinde oluşmuştur. Kalıplaşmış ifadelerle tat ve renk veren onun engin söylem çeşitliliğidir.

Değerlendirme

Sufilik bir semboller sistemidir. Sistem, sufi ve sufi şairlerin ürettikleri metinlerin dikkatle incelenmesi ve özenle çözümlenmesi yoluyla tanınabilir. Farklı millî kimliklere sahip, farklı kültürlere mensup sufiler, yetiştikleri ve etkilendikleri çevrelerden edindikleri geleneksel bilgiyi kendi yetenekleri, beğenileri ve seçimleri ile harmanlayarak hedef kitlelerine aktarırlar. Kitlenin sosyal, kültürel, psikolojik gelişmişlik düzeyi ve manevî ihtiyaçları aktarımın çeşitli anlatım yollarıyla şekillenmesini sağlar. Semboller, sufinin yaratıcı kudret - Allah kabulü, varlık ve yaratılış tasarımları, dünya - insan anlayışı ve edep (manevî terbiye) düşüncelerini somutlaştırır.

Mevlana'nın dilinde, hem özne - nesne seçimi ve ilişkisinin mazmunlaştığı geleneksel; hem de onun üslûbunda ortaya çıkan yeni özne - nesne seçimi ve

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 3/5 Fall 2008

ilişkisini örneklendiren özgün sembolleri görmek mümkündür. Gerek geleneksel, gerek özgün semboller, Mevlana'nın evrensel düşüncelerinin; dünyevî ve tasavvufî bilgi birikiminin; derin iç dünyasının; güçlü estetik algı, dil hâkimiyeti ve hitap yeteneğine dayanan sanatçı kimliğinin dışa vurumu olarak değerlendirilmelidir.

Mesnevî'de hikâyeler semboller ve açılımları çevresinde kurgulanmıştır. Her hikâyenin ardından semboller tanıtılıp, tasavvufî anlamları ayrıntılarıyla verilerek kıssadan çıkarılacak hisse üzerinde durulmuştur. Bu hikâye içi hermönotik açılımın yanı sıra, ortak veya benzer konulu farklı hikâyelerde semboller, aynı veya farklı bağlamlarda tekrarlanıp hatırlatılarak metin bütünlüğü sağlanmış dolayısıyla *Mesnevî*'deki semboller sisteminin oluşum ve kullanım ilkeleri aydınlatılmıştır. *Rubaiyyât*'ta da sembol - nesne tekrarları dikkate alındığında aynı mantığın geçerli olduğu söylenebilir. Sözlü ortamda üretilip yazılı ortama aktarılan *Mesnevî* ve *Rubaiyyât*'ta konu tekrarları kimi zaman teknik tekdüzelik hissi uyandırmakta ise de sembol kullanımındaki çeşitlilik ve renklilik estetik ilginin sürekli canlı tutulmasını sağlamaktadır. Tekrarların, eğitim sürecinde bilgiyi pekiştirdiği de söylenebilir.

Mesnevî'de üzüm, genellikle koruk - üzüm - şarap sembol grubu içinde yer alan, pek çok hikâyede tekrarlanan bir semboldür. Tasavvufta *yakîn*, kuşkudan uzak kesin ve açık bilgidir. *İlme'l-yakîn* bir şey hakkında habere dayanan, *ayne'l-yakîn* bir şey hakkında görme yoluyla elde edilen, *hakka'l-yakîn* o şeyi yaşayarak, onunla iç içe olarak elde edilen kesin bilgidir (Uludağ 2001: 378). Manevî olgunlaşma sürecinin aşamaları kabul edilen bu üç *yakîni* Mevlana, "bilîş, buluş, oluş" ifadeleriyle tanımlamıştır. Koruk - üzüm - şarap üçlüsünde üzüm sembolünün nesnesi, ilâhî sırrı keşfetmekten (hikmete ermek) ibaret olan *buluş* aşamasıdır. Üzüm, Allah armağanı olan bilgeliktir. Koruktan helva yapılması, üzüm gibi pişmek, üzüm olmak, Hak erinin cisminin üzüm olması, üzümün üzüme bakarak kararması, seyr-ü sülûk'ta nefsin terbiye edilmesi, kesretten sıyrılıp vahdete dönüş ve ilâhî aşkın gönülde hissedilmesidir. Üzümden şarabı görmek, üzüme

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

bakıp şarabı görmek oluş aşamasıdır. Çocuğun kuru üzüm yemesi, üzüm peşinde koşmak, ham sofulukla uğraşmak, dünyanın çekiciliğine kapılıp maddenin verdiği geçici mutlulukla yetinmek, sureti asıl sanmak, kesretin nedenini fark edemeyip çokluk içinde erimektir.

Mevlana sembolizmini inceleyen Schimmel, onun sembollerinin tek anlamlı olmadığını, aynı sembolün farklı bağlamlarda farklı anlamlara işaret ettiğini ve yine bağlama göre aynı sembolün olumlu ve olumsuz anlam yüklenebileceğini ifade ederek *kalpleri arındıran aşk ateşi* ve *cehennem ateşi* örneğini vermiştir (Schimmel 1955: 24). Üzüm sembolünde de Schimmel'in ateş sembolüyle örneklendirdiği çift yönlü anlamlandırmayı görmek mümkündür. Üzüm, hikmeti ve bilgeliği temsil ederken olumlu; kıl u kâl, masiva, hamlık ve cehaleti temsil ederken olumsuz anlam yüklenmiştir.

Mesnevî'de de bulunmakla birlikte asıl işlevleri *Rubaiyyât*'ta kesin çizgilerle belirlen bağ, şarap, meyhane, saki ve sarhoş; bir mürşidin önderliğinde sürdürülen eğitim ve sabırla kazanılan deneyim sayesinde manen olgunlaşmak, masivanın varlığın esası olmadığını anlamak, vahdet birliğini kavrayıp ilâhî aşk şarabının verdiği sarhoşluk sayesinde ebediyen tek gerçek varlıkla bir arada yaşamaktır.

Mevlana'ya göre bütün adlar, sıfatlar, sözler, semboller yalnız bir tek amaca hizmet eder: Tek yaratıcının doyumsuz güzelliğini ve ancak aşkla kavranabilecek yüceliğini vurgulamak. Bir rubaisinde şöyle der:

Ona bazen şarab lâkabını verdim,
bazen kadeh dedim,

*Bazen sâf altın, bazen de ham
gümüş diye ad taktım,*

*Bazen yem, bazen tuzak, bazen av
diye onu çağırdım,*

*Bütün bu adların takılmasının
sebebi nedir?*

Adını söylememek için.

(Rubai 1143)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

Adını söylememek arzusu, Mevlana'nın tarifi zor saygı, sevgi ve bağlılığı ile içsel (gizemci) yaklaşımından kaynaklanmış olsa gerek.

KAYNAKÇA

- BOLAY, Süleyman Hayri, "Mevlâna'nın Akıl Anlayışı", *Selçuk Üniversitesi II. Millî Mevlâna Kongresi (Tebliğler) Konya 3-5 Mayıs 1986*, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya 1987, s. 165-170.
- ÇELEBİ, Asâf Hâlet, *Mevlâna'nın Rubailer*, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1944.
- ÇELEBİOĞLU, Âmil, *Mesnevi-i Şerif, Aslı ve Sadeleştirilmişiyile Manzum Nahifî Tercümesi I-II-III*, Sönmez Neşriyat, İstanbul, I (1967), II (1969), III (1972).
- ÇELEBİOĞLU, Âmil, "Muhtelif Şerhlere Göre Mesnevi'nin İlk Beytiyle İlgili Düşünceler", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1998, s. 525-545.
- GÖLPINARLI, Abdülbâki, *Mevlâna Celâleddin - Hayatı, Felsefesi, Eserleri*, İnkılâb Kitabevi, İstanbul 1952.
- GÖLPINARLI, Abdülbâki, "Önsöz", *Mevlâna - Mesnevî*, çev. Veled İzbudak, Gözden Geçiren: Abdülbâki Gölpınarlı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1990, C. I, s. XIII-XXVII.
- KEKLİK, Nihat, "Mevlâna'da Metafor Yoluyla Felsefe", *Selçuk Üniversitesi I. Millî Mevlâna Kongresi (Tebliğler) Konya 3-5 Mayıs 1985*, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya 1986, s. 39-73.
- Mevlâna Celâleddin, Rubailer*, haz. Abdülbâki Gölpınarlı, Remzi Kitabevi, İstanbul 1964.
- Mevlâna Celâleddin-i Rûmi Hz. Mevlâna'nın Rubailer*, haz. Şefik Can, Kültür Bakanlığı, Ankara 2001.
- Mevlâna - Mesnevî I-II-III-IV-V-VI*, çev. Veled İzbudak, Gözden Geçiren Abdülbâki Gölpınarlı, Milli

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

Eğitim Basımevi, I-II İstanbul 1990, III-IV-V-VI, İstanbul 1991.

MUTLU, Erol, *İletişim Sözlüğü*, Ark Yayınları, İstanbul 1995.

SCHİMMEL, Annemarie, "A Glimpse of Mevlana Celaluddin Rumi's Immortal Symbolism", *Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, 1955, 162: 24.

SHAALAN, Muhammed, "Sûfi Uygulamaları ve Bireyleşme Yolu Arasındaki Bazı Paralellikler", *Sûfi Psikolojisi*, haz. K. Sayar, İnsan Yayınları, İstanbul 2000, s. 145-172.

ULUDAĞ, Süleyman, Kabalcı Yayınları, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 2001.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*